

8D023 – Тілдер мен әдебиет (6D020500/8D02301 –Филология /6D021400/8D02308 – Әдебиеттану) бағыты бойынша құрылған Диссертациялық кеңеске Жетібай Рақымберді Қажығалиұлының (6D021400/8D02308 –Әдебиеттану) мамандығы бойынша (PhD) философия докторы дәрежесін алу үшін ұсынылған «Жүмекен Нәжімеденов прозасының көркемдік әлемі» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына

РЕСМИ РЕЦЕНЗЕНТТІҢ ЖАЗБАША ПІКІРІ

р/н №	Критерийлер	Критерийлер сәйкестігі	Ресми рецензенттің ұстанымы
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	1.1 Ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі: 1) Диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірі); 2) Диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауы) 3)Диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету)	Жетібай Рақымберді Қажығалиұлының 8D02308 – «Әдебиеттану» мамандығы бойынша (PhD) философия докторы дәрежесін алу үшін ұсынылған «Жүмекен Нәжімеденов прозасының көркемдік әлемі» тақырыбындағы диссертациялық жұмысы ғылымның жаңа даму бағыттарына сәйкес келеді. Зерттеу жұмысы төмендегідей мемлекеттік бағдарламалар мен стратегия талаптарына сәйкес келеді: 1. Қазақстан Республикасы Білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 27 желтоқсандағы №988 қаулысы). 2. ҚР Президентінің «Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» (2019 ж.), «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» (2020 ж.) атты Қазақстан халқына Жолдаулары, Мемлекет басшысының 2021 жылғы 5 қаңтардағы «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» атты бағдарламалық мақаласы. 3. Қазақстан Республикасы Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен 2021-2023 жылдардағы ғылымды дамытудың «Білім және ғылым саласындағы зерттеулер», «Әлеуметтік және гуманитарлық ғылымдар саласындағы зерттеулер» басым бағыттары.
2.	Ғылымға маңыздылығы	Жұмыс ғылымға елеулі үлесін қосады/қоспайды, ал оның маңыздылығы ашылған/ашылмаған.	Диссертациялық жұмыс тақырыбы өзекті, сондықтан да ғылымға өз үлесін қосады, зерттеу нәтижесі бойынша тақырыптың маңыздылығы айқындалып, зерттеу тақырыбы толықтай ашылған. Ізденуші Жүмекен Нәжімеденов прозасының жанрлық, образдылық және түр жағына талдауда кешенді жұмыс жасаған.

			<p>Көркем әдебиеттегі этнографиялық материалдардың қолданысын зерттеуде әдебиеттанудан бөлек антропология, мәдениеттану, этнология, этнопсихология сияқты басқа да ғылым салаларымен интеграцияда қарастырылып, тың дәйектемелер ұсынған.</p> <p>Диссертациялық жұмыста Жүмекен Нәжімеденовтың әңгімелерінен бастау алып, повестерінің түрлі көркемдік-эстетикалық арнада дамығандығы және романдарындағы дүниетанымдық архетиптерді, ментальды ерекшеліктерді бейнелеудің дәстүрін қалыптасқандығын жүйелей отырып, жазушы прозасының поэтикалық қызметін айқындау арқылы зерттеу маңыздылығын танытқан. Зерттеу жұмысында А.Байтұрсынұлы, Х.Досмұхамедұлы, З. Қабдолов, С.Қасқабасов, К.Матыжанов, С. Асылбекұлы т.б. сияқты ғалымдардың теориялық тұжырымдары негізге алынған.</p>
3.	Өзі жазу принципі	Өзі жазу деңгейі: 1) жоғары; 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған	Өзі жазу принципі бойынша жазу деңгейі жоғары. Зерттеу жұмысында барлық академиялық жазу қағидалары орындалып, барлық стильдік ерекшеліктер мен талаптар қатаң сақталған. Докторант жан-жақты ғылыми зерттеу жүргізіп, отандық және шетелдік ғалымдардың ғылыми жұмыстары мен көркем мәтін негізінде тың тұжырымдар жасаған.
4.	Ішкі бірлік принципі	4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі: 1) негізделген; 2) жартылай негізделген; 3) негізделмеген.	Диссертацияда ішкі бірлік принципі сақталған. Бірінші тарауда Р. Жетібай жазушының әңгімелері мен повестеріне тоқталса, екінші тарауда романдарының жан-жақты қырын ашып, авторлық таным мен көркем интерпретациясына талдау жасаған. Жазушының әңгімелері мен прозасындағы фольклор мәселесі қазақ әдебиеттану ғылымында осыған дейін кең көлемде, арнайы қарастырылмауы бұл жұмыстың өзектілігін айқындайды.
		4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды 1) айқындайды; 2) жартылай айқындайды; 3) айқындамайды	«Жүмекен Нәжімеденов прозасының көркемдік әлемі» тақырыбындағы диссертация мазмұны жұмыс тақырыбын айқындайды. Р. Жетібайдың кешенді ғылыми-зерттеу жүргізіп, тақырыпты толық қамтыған. Зерттеуде ғылыми тұжырымдар нақты көркем мәтін арқылы дәйектелген, алынған нәтижелер зерттеу тақырыбына сай.

		<p>4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) сәйкес келеді; 2) жартылай сәйкес келеді; 3) сәйкес келмейді 	<p>Диссертациялық жұмыс мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына толығымен сәйкес келеді. Диссертант зерттеу барысында қойылған мақсат пен міндеттерге толығымен жеткен. Жүмекен Нәжімеденов прозасындағы фольклор, мистика, психологизм, философиялық ойлар нақты шығармалар арқылы жүйеленген.</p>
		<p>4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен құрылысы логикалық байланысқан:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) толық байланысқан; 2) жартылай байланысқан; 3) байланыс жоқ 	<p>Р. Жетібайдың диссертациялық жұмысының барлық бөлімдері мен жалпы құрылымында логикалық байланыс сақталған. Диссертация мазмұны кіріспе, негізгі екі бөлім, қорытынды, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен тұрады. Бірінші бөлімде әңгімелер мен повестері, екінші бөлімде Ж.Нәжімеденовтың «Ақ шағыл», «Кішкентай», «Даңқ пен дақпырт» романдары талданған. Яғни бөлімдер бірінен бірі туындап, бірін бірі толықтырып отырады. Бұл өз кезегінде зерттеудің өзектілігін айқындайды. Әр тарауда логикалық жүйе сақталған.</p>
		<p>4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер (қағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) сыни талдау бар; 2) талдау жартылай жүргізілген; 3) талдау өз пікірін емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген 	<p>Диссертант ұсынған жаңа шешімдер (қағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып, сыни талдаулар жасалған. Ж. Нәжімеденовтың әңгімелердегі образ жасау ерекшелігін көрсетуде салыстырмалы талдау, тарихи-типологиялық, герменевтикалық, репрезентативті форма әдістері тұрғысынан зерттеу жүргізіп, жаңа ұстанымдарын ұсына білген. Жазушының философиялық ойларға негізделген романдарындағы ұлттық сана мен ұлттық мінезді танытатын этнопсихологиялық типтерді анықтауда, шығармалардағы этнографиялық дискурс табиғатын ашуда сыни талдаулар жасайды. Ізденуші бұған дейін жазылған еңбектердегі пікірлерге сүйене отырып, өзіндік тұжырымдар ұсынуында сыни талдауы анық көрінеді.</p>
5.	Ғылыми жаңашылдық принципі	<p>5.1 Ғылыми нәтижелер мен қағидаттар жаңа болып табыла ма?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) толығымен жаңа; 2) <u>жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады);</u> 3) жаңа емес (25% кем 	<p>Р. Жетібайдың диссертациялық жұмысында алынған ғылыми нәтижелер мен қағидаттар толығымен жаңа. Бұл жұмыс Ж. Нәжімеденов прозасындағы көркемдік-эстетикалық ізденістерді арнайы нысан еткен алғашқы докторлық диссертация болғандықтан, зерттеу жұмыс тақырыбы өзекті және зерттеу нәтижелері</p>

		жаңа болып табылады)	толықтай жаңа деп айтуға негіз бар. Жұмыста жазушының ұлттық салт-санада қалыптасқан құндылықтарды бейнелеудегі қолданған әдіс-тәсілдері әдеби-теориялық тұрғыдан саралана келіп, қаламгердің бұл орайдағы идеялық-философиялық концепциясы айқындалады.
		5.2 Диссертацияның қорытындылары жаңа болып табыла ма? 1) толығымен жаңа; 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)	Диссертацияның қорытындылары толығымен жаңа. Біріншіден, Жазушының бұған дейін зерттелмеген шығармалары зерттеу объектісіне айналып отыр. Екіншіден, Жұмекен Нәжімеденов шығармалары жанрлық тұрғыда топтастырылып, түр жағынан жүйеленген. Үшіншіден, романдағы стильдік ерекшеліктер бірізділікпен қарастырылған. Төртіншіден, Жазушы әңгімелеріндегі әңгімелері мен повестерінде кездесетін мистика мифологиямен, фольклормен, салт-дәстүрмен сабақтастығы талданды.
		5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және негізделген бе? 1) толығымен жаңа; 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)	Диссертациялық жұмыстың техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері толығымен жаңа және негізделген. Аталмыш зерттеу жұмысы гуманитарлық бағытта орындалғандықтан, техникалық, технологиялық шешімдерді қажет етпейді.
6.	Негізгі қорытындылардың негізділігі	Барлық қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде негізделген/негізделмеген (qualitative research және өнертану және гуманитарлық бағыттары бойынша)	Барлық қорытындылар ғылыми тұрғыдан ауқымды дәлелдемелерге негізделген. Оған диссертанттың зерттеу нәтижесінде алған тұжырымдамалары дәлел: - Жұмекен Нәжімеденов – қазақ әдебиетіндегі поэзия, проза жанрларына қомақты үлес қосқан қаламгер. - Жазушының әңгіме, повесть, романдарындағы түрлік ізденістер фольклорлық сарын мен мистиканы еркін игеруінен көрінеді. - Прозалық шығармаларында халықтың әлеуметтік тұрмысын шынайы бейнелеген, психологизмді шебер игерген жазушы. - Қоғам өміріндегі шешімін күтіп тұрған өзекті мәселелер арқылы оқырманға философиялық ой салған қаламгер. - Көркемдік-эстетикалық ізденістермен 70-80 жылдардағы қазақ прозасын мазмұны

			мен түр жағынан байытты.
7.	Қорғауға шығарылған негізгі қағидаттар	<p>Әр қағидат бойынша келесі сұрақтарға жауап беру қажет:</p> <p>7.1 Қағидат дәлелденді ме?</p> <p>1) дәлелденді; 2) шамамен дәлелденді; 3) шамамен дәлелденбеді; 4) дәлелденбеді</p> <p>7.2 Тривиалды ма?</p> <p>1) ия; 2) жоқ</p> <p>7.3 Жаңа ма?</p> <p>1) ия; 2) жоқ</p> <p>7.4 Қолдану деңгейі:</p> <p>1) тар; 2) орташа; 3) кең</p> <p>7.5 Мақалада дәлелденген бе?</p> <p>1) ия; 2) жоқ</p>	<p>7.1 Диссертациялық жұмыста қағидаттар дәлелденген.</p> <p>7.2 Жұмыста келтірілген дәлелдер тривиалды емес.</p> <p>7.3 Зерттеу жұмысында көрсетілген қағидаттар жаңа.</p> <p>7.4 Диссертацияда қағидаттарды қолдану деңгейі кең.</p> <p>7.5 Зерттеу жұмысы барысында 7 мақала жарияланып, жұмыс толық апробациядан өткен. 1 мақала Scopus базасындағы журналда, 3 мақала ҚР ҒЖБМ ұсынған журналдарда, 1 мақала ҚР ұйымдастырылған халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдарында, 2 мақала ғылыми журналдарды жарияланған.</p> <p>Барлық мақалалар диссертация тақырыбына сәйкес келеді.</p>
8.	Дәйектілік принципі. Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың дәйектілігі	<p>8.1 Әдістеменің таңдауы - негізделген немесе әдіснама нақты жазылған</p> <p>1) ия; 2) жоқ</p> <p>8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған:</p> <p>1) ия; 2) жоқ</p>	<p>Ғылыми жұмыстың әдіснамасы негізделген, дәйектілік принципі толық сақталған. Диссертацияның кіріспе бөлімінде зерттеу әдіснамасы толық сипатталған. Зерттеуде автор салыстырмалы талдау, баяндау, тарихи-типологиялық, герменевтикалық, репрезентативті форма әдістемелерін қолданып, қазақ әдебиеттануында тың ізденістер мен тұжырымдамалар ұсына білген.</p> <p>Диссертация жұмысының нәтижелері қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған. Зерттеу жұмысында Ж. Нәжімеденов прозасының поэтикасындағы ұлттық құндылықтардың көркемдік қызметін айқындауда көркемдік ізденістердің байланыстары ескерілген.</p>

		<p>8.3 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденеді):</p> <p>1) ия; 2) жоқ</p>	<p>Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар зерттеулермен дәлелденген және расталған. Әдебиеттанудың зерттеу объектісі көркем мәтін болғандықтан ғылыми жұмыс мәтін талдаумен байланысты, осы ретте докторант теориялық қорытындыларды Ж. Нәжімеденовтың әңгімелері мен повестері, романдарындағы мәтіндер арқылы дәйектеп отырған.</p>
		<p>8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған/ішінара расталған/расталмаған</p>	<p>Диссертацияда теориялық қорытындылар, анықталған өзара байланыстар және зерттеулер дәлелденген. Ұсынылған болжамдар мен пайымдаулар осы саладағы ғалымдар мен зерттеушілердің сілтемелері арқылы расталған.</p>
		<p>8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті /жеткіліксіз</p>	<p>Зерттеу жұмысында фольклор мен әдебиет теориясына, қазақ әдебиетінің тарихы мен проза поэтикасына, мәдениеттану мен этнографияға қатысты отандық және шетелдік ғалымдардың ғылыми еңбектері жан-жақты қамтылған. Нәтижесінде пайдаланылған әдебиеттер тізімінде 95 дереккөз көрсетілген. Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға толықтай жеткілікті.</p>
9	Практика-лық құндылық принципі	<p>9.1 Диссертацияның теориялық маңызы бар:</p> <p>1) ия; 2) жоқ</p>	<p>Диссертациялық жұмыстың теориялық маңызы бар. Ғылыми жұмыс барысында алынған нәтижелер қазақ халқының ұлттық ерекшелігін айқындайтын ұлттық құндылықтардың ұлт санасына ықпалы, көркем ойлау жүйесіндегі алар орны Ж. Нәжімеденов прозасы арқылы көрсетілген. Қаламгердің әңгімелері мен повестеріндегі, романдарындағы сюжеттер мен образдарды, символдар мен детальдарды, автордың көркем интерпретациясын нақты мысалдармен дәлелдеуі жеткілікті дәрежеде. Алынған теориялық тұжырымдар қазіргі әдебиеттану ғылымына өз үлесін қосады.</p>
		<p>9.2 Диссертацияның практикалық маңызы</p>	<p>Диссертацияның практикалық маңызы мен алынған нәтижелерді практикада қолдану</p>

		бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары: 1) ия; 2) жок	мүмкіндігі жоғары. Зерттеу нәтижелерін «Қазақ әдебиетінің тарихы», «1960-1990 жылғы қазақ әдебиеті» курстарында кеңінен қолдануға болады.
		9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа болып табылады? 1) толығымен жаңа; 2) жартылайжаңа (25-75% жаңаболыптабылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңаболыптабылады)	Диссертациялық жұмыстың практикалық ұсыныстары толығымен жаңа. Р. Жетібайдың философия докторы дәрежесін алу үшін дайындаған «Жүмекен Нәжімеденов прозасының көркемдік әлемі» тақырыбындағы докторлық диссертациясы барлық талаптарға сәйкес келеді, аяқталған жұмыс.
10.	Жазу және ресімдеу сапасы	Академиялық жазу сапасы: 1) жоғары; 2) орташа; 3) орташадан төмен; 4) төмен.	Диссертациялық жұмыс барлық академиялық жазу мен ресімдеу талаптарына сәйкес келеді. Р. Жетібайдың (6D021400/8D02308 –Әдебиеттану) бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындалған зерттеу жұмысында ҚР ҒЖБМ талаптары сақталған.

Диссертацияның мазмұнына және жазылуына байланысты ізденушіге төмендегі ескертпе-ұсыныстарды айтқымыз келеді:

1. Жүмекен Нәжімеденов прозасына қатысты нақты тұжырымдар келтірілгенмен, жазушының көркемдік жүйесіндегі фолькордағы бейнелеу құралдарының көрінісі аз талданған.

2. Романдары біршама дұрыс талданғанымен, оны әрі қарай тереңдетіп, кестелер, сызба-нұсқалар арқылы беру керектігі тақырыптағы соның ішінде романға қатысты тұстарды тағы да айқындай түсуді қажет еді.

3. Диссертант зерттеу еңбектің кей тұстарында тұжырымды ойларды нақты сипаттайтын ғылыми стильден гөрі, экспрессивтілікке құрылған публицистік стильге және ойды образдап ұсынатын көркем әдебиет стиліне жол беріп алады. Осы мәселеге назар аударуын сұраймыз.

Алайда, бұл көрсетілген кемшіліктер диссертациялық жұмыстың жалпы құндылығына айтарлықтай нұқсан келтірмейді деп ойлаймыз.

Шешім: 8D023 – Тілдер мен әдебиет (6D021400/8D02308 –Әдебиеттану) бағыты бойынша қорғауға ұсынылған Жетібай Рақымберді Қажығалиұлының (6D021400/8D02308 –Әдебиеттану) мамандығы бойынша (PhD) философия докторы дәрежесін алу үшін ұсынылған «Жүмекен Нәжімеденов прозасының көркемдік әлемі» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына оң баға бере отырып, философия докторы (PhD) дәрежесін алуға лайық деп есептеймін.

Ресми рецензент:

Д. Серікбаев атындағы Шығыс Қазақстан техникалық университетінің Стратегия және интернационализация бойынша проректоры, PhD

Сұлтан Е.

«15» желтоқсан, 2023 ж.
Өскемен